

VÖLGYESI ORSOLYA

EGY KÖLTŐ A RENDI ORSZÁGGYŰLÉSEN

(Kölcsey Ferenc politikusi kapcsolatrendszerének kialakulása az 1832/36-os diétán)

Kölcsey Ferencet, Szatmár vármegye főjegyzőjét 1832 novemberében választották országgyűlési követé. Az ekkor negyvenkét éves Kölcsey íróként már országosan ismert volt, éppen 1832-ben jelent meg Konrad Adolf Hartleben kiadásában verseskötete, s mint a Magyar Tudós Társaság tagja fontos szerepet játszott a lassan intézményesülő irodalmi életben is. A Kazinczy Ferenc felett 1832 szeptemberében elmondott akadémiai emlékbeszéde nagy figyelmet és elismerést keltett, a beszéd az akadémia első ünnepélyes közgyűlésén József nádor jelenlétében hangzott el. Az 1832 decemberében Pozsonyba érkező Kölcsey az előírásoknak megfelelően a nádornál tett tisztelgő látogatást, naplójába ennek kapcsán a következőket jegyezte be: „Sokáig kellett várnom, de nem vártam unalommal. Ismerős arcok tűnének ki a sokaságból; és néhány ismeretlen közélettel felém részvétel jeleivel, kik az író Kölcsey iránt mutatták figyelmüket.”¹ Kölcsey az Akadémia vezető testületeiből, így az igazgatótanácsból számos, a politikai életben is fontos szerepet játszó személyt ismert már korábról – mint pl. gróf Széchenyi Istvánt, báró Mednyánszky Alajost vagy Somssich Pongrát alnádort –, s alkalmanként a Tudós Társaság aktuális problémáiról tárgyalt is velük Pozsonyban, mint pl. 1833 februárjában a társaság alapszabályának módosításáról és a Tudománytár szerkesztésének elveiről.² Mindezek ellenére bizonyos, hogy Kölcsey országgyűlési követként egy számára alapvetően új közegbe lépett. A Kölcsey országgyűlési tevékenységével foglalkozó irodalomtörténeti megközelítések elsősorban az írói és a politikusi szerep kettősségében rejlő lehetőségeket és konfliktusokat igyekeztek bemutatni,³ kevesebb figyelmet fordítottak azonban arra a politikai erőterre és kapcsolati hálóra, amely Kölcsey sajátos pozícióját az országgyűlési tanácskozásokon kijelölte.⁴

¹ KÖLCSEY Ferenc, *Országgyűlési napló* (a továbbiakban: *Napló*), sajtó alá rendezte VÖLGYESI Orsolya, Bp., 2000, 12.

² *Napló* 85–86.

³ Vö. HÁSZ-FEHÉR Katalin, *Kölcsey és a Zrínyi-szerep az Országgyűlési Naplóban*, Tiszatáj, 1995, 9. sz., 67–69.

⁴ Ezt a kérdést érinti SZABÓ G. Zoltán, *A Kölcsey-napló Wesselényije és a Wesselényi Napló Kölcseyje: Egy barátság eseményei avagy kevésbé ismert adalékok egy majdani Kölcsey-biográfiahoz = Remény s emlékezet: Tanulmányok Kölcsey Ferenc születésének 200. évfordulójára*, szerk. TAXNER-TÓTH Ernő, G. MERVA Mária, Bp.–Fehérgyarmat, 1990, 61–69.

Kölcsey követtársainak jelentős része nem először volt jelen a pozsonyi diétán. Az 1832/36-os országgyűlésen legalább három olyan megye volt – Turóc, Trencsén és Vas –, amelynek mindkét követe részt vett a megelőző két országgyűlésen, 18 megyéből pedig legalább az egyik követ már képviselte az öt küldő törvényhatóságot 1825-ben és 1830-ban is. Az 1832-ben kezdődő országgyűlési tanácskozásokon tehát több, komoly tapasztalattal rendelkező követ is jelen volt: Majthényi László Barsból, Majthényi Antal Hontból, Prónay János Nógrádból, Justh Ferenc Turócból, Asztalos Pál Máramarosból, Császár Sándor Temesből, Borsiczky István Trencsénből, Szinnyei Merse László Sárosból, gróf Andrássy György Tornából, Deák Antal Zalából, nem beszélve a soproni Felsőbüki Nagy Pálról, aki már az 1807-es diétán is részt vett. Többségben voltak azonban azok a megyék, amelyek követei először a rövid 1830-as országgyűlésen léptek az országos politika színterére – ilyen volt Békés, Liptó, Szabolcs, Tolna, Bihar –, s végül volt néhány vármegye, amelynek mindkét követe első alkalommal vett részt az országgyűlési tanácskozásokon.⁵

A minket közelebbről érdeklő Szatmár vármegye ez utóbbi csoportba tartozott, az 1832/36-os országgyűlésen részt vevő Kölcsey Ferenc és követtársa, Eötvös Mihály mindenképpen új embernek számított az országos politikában. Kölcsey a Szatmár megyei közéletbe is csak 1829-ben kapcsolódott be, először mint aljegyző, 1832-től pedig mint főjegyző. Kölcsey vármegyei karrierjéhez jelentős mértékben hozzájárult rokonának, Kende Zsigmondnak a támogatása is. Kende, aki 1832-től az első alispáni tisztelet viselte Szatmárban, a megyei politika terepén otthonosan mozgó, jó kapcsolatokkal rendelkező személy volt, aki fontosnak tartotta, hogy az íróként már komoly hírnévre szert tett rokon közéleti pályafutását is egyengesse. Érdekes párhuzam, hogy Kölcseyhez hasonlóan Deák Ferenc is az 1832/36-os országgyűlésen kezdte követei pályafutását, a szatmári követnél több mint tíz évvel fiatalabb Deák 1833 tavaszán bátyját, Antalt váltotta Pozsonyban. S bár így Deák Ferenc is újoncnak számított a diétán, testvére politikai szerepvállalása és kialakult kapcsolatrendszere mégis – Kölcseyhez képest – eltérő háttérrel bírt.⁶

Mindezek alapján tehát kijelenthetjük: az 1832-ben összehívott országgyűlésen megjelenő megyei követek egy része már eleve ismerte egymást, ismerték egymás politikai nézeteit, képességeit és emberi tulajdonságait is. Nem beszélve arról, hogy a vármegyéi politikai irányításában részt vevő, bene possessionatinak nevezett jómódú középbirtokos nemesség rokoni kapcsolatai révén is kapcsolatban állt egymással, s voltak olyan családok, amelyekből több egymást követő nemzedék is követei tisztelet viselt egy-egy megyében: ilyenek voltak – többek között – az Abaffyak és Zmeskálók Árvában, az Almásyak Hevesben, a Justhok Turócban, a Kajdácnyak Baranyában, a Návayak Csanádban, a Perényiek Ugocsában vagy a Radvánszkyak Zólyomban. Ők azok, akiknek három egy-

⁵ Az 1825/27-es, 1830-as és 1832/36-os országgyűlés résztvevőinek névsorát és jellemzését lásd MOL, Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott iratok, Kabineti iratok, Jelentések a magyar országgyűlések tárgyalásairól (I 58), 10. cs.

⁶ Deák Antal lemondásáról és Deák Ferenc követté választásáról lásd MOLNÁR András, *A fiatal Deák Ferenc: A felkészülés és a zalai pályakezdet évei 1803–1833*, Bp., 2003, 268–273.

mást követő nemzedéke képviseltette magát az 1790 és 1847 közötti országgyűléseken.⁷ Az 1832/36-os diétán résztvevők közül is pl. a barsi Balogh János, az abauji Vitéz János, a baranyai Kajdácsey Antal, a pesti Péchy Ferenc és az árvai Zmeskál Móric apja viselt követi tisztet valamelyik korábbi országgyűlésen.

Kölcsey országgyűlési szerepléséről, politikai nézeteiről, kapcsolatrendszerének alakulásáról, arról a pozícióról, amelyet a követi karon belül több mint két éves pozsonyi tartózkodása alatt kivívott magának, fontos információt szolgáltatnak a Leopold Ferstl irányítása alatt működő országgyűlési titkosszolgálat által írt jelentések. Az 1825 és 1848 között született titkos jelentések és az ezek alapján az országgyűlések tagjairól készített jellemzések nagy vonalakban kirajzolják az alsó- és a felsőtáblán létrejövő politikai csoportokat, sőt képet adnak a követek vagyoni helyzetéről, képzettségéről és képességeiről. Az 1832/36-os diéta befejezése után készített jellemzésben Kölcseyt az ellenzék egyik legkitűnőbb vezetőjének nevezték, elismerték nagyszerű szónoki képességeit, amelyek csak a szintén ellenzéki Deákéhoz vagy a kormánypárti Császár Sándoréhoz voltak hasonlíthatók. Az országgyűlés résztvevői közül egyébként 24 követ – köztük Kölcsey – kapott „ultra-bal” minősítést, Deák Ferencet 20 másik követtel együtt pedig a szélsőbal névvel jelölt csoportba sorolták.⁸

Mindezek ellenére Kölcsey egy ideig nem került az országgyűlésen működő titkosrendőrség látókörébe. A jelentések kezdetben azt hangoztatták, hogy az országgyűlési ellenzék nem tudja magát megszervezni, a követek között pedig nagy a bizalmatlanság.⁹ Az oppozíció ekkor a felsőtábla egyik meghatározó alakja, báró Wesselényi Miklós körül csoportosult, akinek szállása Pozsonyban az irgalmasrendiek kolostorában volt, s esténként mintegy harminc követ gyűlt össze nála az informális egyeztetéseken. Wesselényiről azt is feljegyezték, hogy rendszeresen látogatta a kerületi üléseket, s az ellenzéki követek beszédük alatt az ő tekintetét keresték.¹⁰ Kölcsey pozícióját alapvetően meghatározta, hogy a december 22-i ülésen elnyerte az egyik kerületi jegyzői tisztséget. A feladata nyilvánvalóan országos ismertsége és a magyar nyelvben való jártassága tette alkalmassá, az alsótábla ugyanis csak 1830 óta küldte magyar nyelven üzeneteit a felsőtáblának. Ezt a feltételezést erősítik egyébként Pap Endre 1851-ben megjelent sorai is: „Nagy hirben állott már ekkor, s mint irodalmi tekintélyt, országgyűlési tollvivővé választották. Gondolák társai: hogy feliratokat és üzeneteket szerkeszteni váltig alkalmas ember leszen, mert hiszen tollal foglalkozott, míglen hajszájai elhullának; mert különben politikai képességéhez eleinte nem nagy reménnyel voltak, főképp, mivel *tudós* ember

⁷ Lásd erről bővebben KECSKEMÉTI Károly, *Magyar liberalizmus 1790–1848*, Bp., 2008, 305–309.

⁸ A Kölcseyről készült jellemzést közli PAJKOSSY Gábor, *Kölcsey – ahogy az országgyűlési titkosszolgálat 1836-ban látta*, ItK, 2001, 458–464.

⁹ Cseremiszy Miklós 1832. december 30-i és 31-i jelentését lásd MOL, Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott iratok, Hungarica aus der Privatbibliothek S. M. Franz I. (I 50) (a továbbiakban: MOL Privatbibl.). Hasonló gondolatokat 1833. február 28-án Kölcsey is feljegyezt: „Iszonyu dolog, mond Pázmándy, a mint Dubraviczky, kit Csapóhoz conferentiára nem hivatnak, bucsut vett; iszonyu dolog, hogy az országgyűlési középpont ennyi idő után sem formálódik! Nyolczszáz huszonötben már ekkorára felleltük egymást; harminczban pedig mindjárt kezdetben együtt valánk. S most –” *Napló* 100.

¹⁰ Lásd MOL, Privatbibl., Cseremiszy Miklós 1833. február 2-i és február 3-i jelentését.

volt.”¹¹ Kölcsey esetében tehát a nyelvi kompetenciának döntő szerepe volt, az egyik titkos jelentés azonban azt is feljegyezte, hogy a fontos posztra Kölcseyt Beöthy Ödön Bihar megyei követ jelölte, aki közismert volt ellenzéki nézeteiről, s jó kapcsolatot ápolt báró Wesselényi Miklóssal. Nem véletlen tehát, hogy Kölcsey számára az igazi elismerést és ismertséget 1833 elején az előleges sérelmek vitája alkalmával az Erdély és a Részek visszakapcsolását tárgyaló pontok kidolgozása hozta meg: „Én az Erdély és a Partium’ visszakapcsolása felől való gravament dolgoztam. Nagy munka, mellyben a’ tárgy egész kiterjedésében van ki dolgozva. Ez a’ munka nekem szerencsét csinált; mert nagy hatást tett” – írta Kölcsey 1833 januárjában Kende Zsigmondnak.¹² A titkos jelentések úgy tudták, és ezt maga Kölcsey is megerősítette naplójában, hogy az Erdély és a Részek visszakapcsolását tárgyaló pontokhoz Wesselényi szállította a történeti adatokat.¹³ Vagyis a titkosrendőrség számára már ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy Kölcsey és Wesselényi között szoros együttműködés alakult ki, ami egyébként nem volt véletlen, hiszen a báró mint Szatmár megyei birtokos már évek óta részt vett és rendszeresen fel is szólalt a megyei közgyűléseken.

Kölcsey legközelebb 1833. március 4-én hívta fel magára a figyelmet, legalábbis erről tanúskodik Kölcsey *Naplója* és az ülésről beszámoló titkos jelentések is, amelyek a magyar nyelv ügyében elmondott beszédből a felsőtábla magatartását élesen elítélő mondatokat emelték ki.¹⁴ Kölcsey egyébként fontosnak tartotta, hogy legközelebbi barátai, ismerősei is mielőbb megismerhessék nevezetesebb felszólalásait, így ezeket rendszeresen megküldte a Pesten, illetve Pécelen élő Bártfay Lászlónak és Szemere Pálnak, valamint rokonának, Kende Zsigmond Szatmár megyei alispánnak is. Kölcsey a magyar nyelv ügyében 1833. március 4-én elmondott beszédét a kiterjedt és sokrétű kapcsolatrendszerrel rendelkező Bártfaynak küldte meg: „Az említett két beszédet (Erdély és Nyelvügy) Bártfayhoz leküldöm, hogy olvashasd. Ilyeneket a sajtó nem nyomhat; de illő, hogy szívből fogadtassanak sajtó nélkül is. Küldik azokat az országba szeretszéllyel.”¹⁵ A beszéd tehát Bártfaytól jutott el Szemere Pálhoz, továbbá gróf Ráday Geodeonhoz, báró Prónay Alberthez, s feltehetőleg gróf Dessewffy Józsefhez is, aki igen elismerően írt Kölcseynek az elolvasott szövegről.¹⁶ Deák Ferenc is rendszeresen megküldte testvérének, Klárának Kölcsey jelesebb megszólalásait, a vallásügyi vitákban mondott beszédét a következő szavakkal kommentálta: „Kölcsey pedig inkább költői melegséggel, mint Diplomaticai fontossággal szóllott; tudom, hogy Klári Kölcseyt, mint

¹¹ PAP Endre, *Kölcsey Ferencz = Magyar szónokok és statusférfiak*, kiad. CSENGERI Antal, Pest, 1851, 307.

¹² Kölcsey Kende Zsigmondnak, Pozsony, 1833. január 12. = *Kölcsey Ferenc levelezése Kende Zsigmond-dal*, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta TAXNER-TÓTH Ernő, Bp., 1983 (a továbbiakban: *KendeLev.*), 62.

¹³ Lásd MOL, Privatbibl., Cseremiszy Miklós 1833. január 8-i jelentését; vö. *Napló* 34.

¹⁴ Lásd *Napló* 110, 361; MOL, Privatbibl., Cseremiszy Miklós 1833. március 4-i jelentését.

¹⁵ Kölcsey Ferenc Szemere Pálnéhoz, Pozsony, 1833. március 7. = KÖLCSEY Ferenc *Összes művei*, kiad. SZAUDER József, SZAUDER Józsefné, III, Bp., 1960, 500.

¹⁶ Szemere Pál Kölcsey Ferencnek, Pest, 1833. március 14.; Dessewffy József Kölcsey Ferencnek, Kassa, 1833. április 5. = KÖLCSEY Ferenc *Levelezése*, válogatta, sajtó alá rendezte SZABÓ G. Zoltán, Bp., 1990, 139, 148.

Költőt szereti, meg küldöm ezen beszédjét: olvasni nem kellemetlen, noha Pázmándy azt sugta fülembe, midőn Kölcsey le ült, hogy a beszéd helyes, de az Izenetben nem sok hasznát lehet venni.”¹⁷ Majd néhány nappal később Deák így írt: „Kölcsey ismét szólott, meg küldöm beszédjét. Látni fogjátok: hogy gondolat sok helyes van benne, de nem Ország Gyűlési fontosságu, a nyelv azomban tiszta és ékes.”¹⁸ Kölcsey beszédei tehát gyorsan terjedtek a „második nyilvánosságban”, ő maga pedig egyik levelében arról írt, hogy ritkán szól a tanácskozásokon, de felszólalásait a hallgatóság nagyon várja. Mindezek ellenére az országgyűlés első hónapjaiban a titkos jelentések még nem tekintették Kölcseyt politikai szempontból meghatározó figurának.

Kölcsey *Országgyűlési naplójából* azonban kiderül, a Szatmár megyei követ első pillanattól részt vett az ellenzéki összejöveteleken. 1832. december 20-án Benyovszky Péter Pozsony megyei követ lakására ment Széchenyi Istvánnal, s itt ismerkedett meg a Tolna megyei Csapó Dániellel és Bezerédj Istvánnal, a baranyai Siskovics Józseffel, „s az országgyűlés két híresével”, Pázmándy Dénessel és Somssich Miklóssal, a Komárom, illetve a Somogy megyei követekkel. Ekkor találkozott először gróf Andrassy Györggyel, aki Tornát képviselte, és gróf Eszterházy Mihállyal, a felsőtábla tagjával.¹⁹ Az ellenzéki követek tehát az országgyűlés első napjaitól rendszeres egyeztetést, ún. konferenciákat tartottak egymás lakásán. Wesselényi pozsonyi szállásán kívül nemegyszer találkoztak Pázmándy Dénesnél, gróf Andrassy Györgynél vagy éppen magánál Kölcseynél. Miután Wesselényi 1833 májusában Erdélybe utazott, az ellenzéki követek egyik legfontosabb találkozóhelye Csapó Dániel Tolna megyei alispán szállása lett, ahol Csapó többször vendégül látta a nála megjelenőket, sőt 1834. június 26-án ebédet adott a Pozsonyba érkező erdélyi követek tiszteletére. Ekkor hangzott el az eseményről beszámoló titkos jelentések szerint Kölcseynek az a nevezetes kijelentése, hogy Magyarország és Erdély uniójáért egyetlen szeme világát is feláldozná. Ugyancsak rendszeres egyeztetések színhelye volt Nagy Pál Sopron, Bezerédj István Tolna és Balogh János Bars megyei követek szállása is. A követek természetesen tudatában voltak annak, hogy az országgyűlési titkosrendőrség informátorai minden lépésüket figyelik, tanácskozásaikról pedig jelentéseket készítenek. Éppen ezért Pozsony nyilvános tereit is felhasználták megbeszéléseik színtereként, a városban és az annak környékén tett séták egyébként a szabadidő eltöltéséhez is kellemes körülményeket biztosítottak. A követek tehát gyakran megfordultak a Sétatéren (Promenádon), vagy a Duna jobb partján lévő Ligetben, amelyet egyébként a hajóhídon keresztül lehetett megközelíteni. A Liget kedvelt kirándulós helye volt a reformkori Pozsonynak, 1826-ban épült fel a ligeti kávéház, és itt működött 1830 óta a város nyári színháza, az ún. Aréna – míg az állandó színház a Promenádon állt.²⁰

¹⁷ Deák Ferenc Oszterhieber Józsefhez, Pozsony, 1833. május 31. = DEÁK Ferenc *Országgyűlési levelei 1833–1834*, sajtó alá rendezte SÁNDOR Pál, Zalaegerszeg, 1997 (a továbbiakban: DeákLev.), 24.

¹⁸ Deák Ferenc Oszterhieber Józsefhez, Pozsony, 1833. június 6. = DeákLev. 28.

¹⁹ Lásd *Napló* 18.

²⁰ Vö. VÖLGYESI Orsolya, *Deák Ferenc Pozsonyban*, Honismeret, 2003, 6. sz., 3–7.

1833 őszén aztán felmerült az igény, hogy a rossz idő beálltával az ellenzék tagjai valamelyik pozsonyi kávéházban gyűljenek össze, s ott egyeztessék álláspontjukat. Az 1833. szeptember 2-i jelentés szerint a Balogh Jánosnál tartott összejöveteleken egy olyan kaszinó létrehozását tervezték, ahol az ellenzék mások kizárásával találkozhatna és tanácskozhatna. A választás végül a primási palotával szemben lévő Halzl-kávéházra esett. Balogh János és Beöthy Ödön meg is egyezett a tulajdonossal a földszinti két terem kibérléséről, az „ellenzéki kaszinó” látogatóinak egyébként havi két váltóforintot kellett fizetniük. Baloghék körülbelül ötven főre számítottak, a titkos jelentések szerint azonban csak 25–30 fő jelent meg rendszeresen a kávéházban, a tagok közé Kölcsey is feliratkozott, neve azonban az állandó látogatókról készült felsorolásban már nem szerepelt.

Kölcsey 1833 nyarán már bizonyosan beletartozott azon követek körébe, akiket folyamatosan megfigyeltek. A vallásügyi viták utolsó szakaszában ugyanis az ellenzék megpróbált összehangoltan fellépni, s olyan pótutasításokat kieszközölni a megyékben, amelyek az úrbéri törvénycikkek megtárgyalása után ismét lehetővé teszik az 1833 nyarára kedvezőtlen fordulatot vett ügy újbóli napirendre tűzését. 1833. július 16-i jelentésében Leopold Ferstl arról számolt be, hogy az aznapi országos ülésen egy – feltehetőleg Dubraviczky Simon és Prónay János által készített – aláírási ívet köröztettek, amelyet 36 megyei követ írt alá. Az ebben foglaltak szerint a követek azonos tartalmú jelentésben fognak új utasítást kérni küldőiktől a vallásügy támogatása érdekében. Ferstl arra is kitért, hogy a már eltávozott Balogh János barsi követ után Dubraviczky Simon pesti, Prónay János nógrádi, Pázmándy Dénes komáromi, Kölcsey Ferenc szatmári és Beöthy Ödön bihari követek készülnek megyéjükbe visszatérni. Egy másik, Reviczky Ádám kancellár számára készült jelentés is megerősítette, hogy az említett követek – éppen azok, akik az úrbéri munkálat vitájában a „demokratikus” elvek legelszántabb védelmezői voltak – egymás után hagyják el Pozsonyt, hogy a protestánsok számára kedvező utasításokat nyerjenek. A vallásügyben végül Szatmár és Pest vármegye fogadott el szokatlanul éles hangú, a felsőtábla magatartását bíráló körlevelet. A Kölcseyvel egy időben elutazó politikusok, Prónay János kivételével mind az „ultra-bal” minősítést kapták az országgyűlés résztvevőiről készült jellemzésekben. Nem csoda, hogy 1834 márciusában, mikor is Kölcsey peres ügyei miatt ismét kénytelen volt hazautazni, a szatmári követ távozása nagy riadalmat okozott kormányzati körökben. A titkos jelentések arra is felhívták, hogy Kölcseyvel együtt nagyjából ugyanazok az ellenzéki politikusok hagyták el Pozsonyt, mint akik 1833 késő nyarán, kora őszén is megyéjükben tartózkodtak. Kölcsey elutazásának valódi célja ekkor tehát rejtve maradt, s kormányzati körökben nyilván megkönnyebbülést okozott, hogy ezúttal nem került sor a megyékben összehangolt ellenzéki fellépésre. Az azonban bizonyos, hogy Kölcseyt mint az „oppozíció apostolát” rendkívül veszélyesnek tartották.

Az országgyűlési ellenzéket nem csak a titkos jelentések mutatták be többé-kevésbé egységes csoportként, maguk a követek is megpróbálták összetartozásukat kifejezni és dokumentálni. Kölcsey egyik felszólalásában pl. világos különbséget tett az előtte szólók között: míg az ellenzék álláspontját képviselő Deák Ferencet és Somssich Miklóst „zalai társunknak és somogyi barátunknak” nevezte, addig a velük vitatkozó kormánypárti

felszólalókat az „érdemes követek” megszólítással illette.²¹ Az 1832/36-os országgyűlésen vált szokássá, hogy a követi megbízatásáról lemondó politikusokat a követi kar egy része írásban is elbúcsúztatta, kifejezve a távozók iránt érzett megbecsülését és tiszteletét. Ezeket a búcsúiratokat feltételezéseink szerint csaknem minden esetben Kölcsey fogalmazta. Mikor 1834 nyarán az ellenzék két meghatározó tagja, Novák Antal békési és Csapó Dániel tolnai követek is végleg hazatértek megyéjükbe, Kölcsey a következőket írta Kende Zsigmondnak: „Fogyunk is. Novák, kit mind Miska, mind én nagyon szerettünk, követségét lemondá, ’s otthon maradt; a’ Tolnai követ Csapó is holnap indul haza, ’s többet vissza nem térend. Két veszteség, melly kipótolva nem lesz. Így bizony nem lesz csuda, ha ide ’s tova mi is elmenetelről fogunk gondolkozni.”²² Kölcsey azonos elveket és célokat valló közösségként mutatta be az ellenzék a két távozó követhez intézett búcsúiratban is: „Mi, kik egy nagy és nehezen elérhető czélt tűztünk ki magunknak; kik ezen czélhoz jutástól függesztők fel boldogságunkat: fájdalommal telünk el, valahányszor társaink kevés száma közül egy hűséges kilép”. Majd később: „Nem vagyunk nagy számban, nem annyin, hogy szándékunk teljesedését bizonyosnak állíthatnók; sőt jól látjuk: miképen csak a magvetőhöz hasonlítunk, ki reményben él, s szerencsére bizni kénytelen, ha az, magvát a jövőre számára akarja-e érlelni?”²³ Mindkét iratot több mint húszan írták alá, valamennyien az ellenzék meghatározó alakjai voltak, s ezzel a gesztussal saját összetartozásukat is demonstrálni kívánták.

Úgy tűnik, Kölcsey az ellenzék tagjai közül követtársán, Eötvös Mihályon kívül Deák Ferencel és Novák Antallal alakított ki szorosabb baráti kapcsolatot. Kölcsey első szabadsága idején a szatmári követet ők hárman tájékoztatták az országgyűlés újabb fejleményeiről, s baráti kapcsolatuk a diéta befejezése után is megmaradt. Deák a következőket írta Kehidáról 1836 nyarán Kölcseynek: „Szentkirályi nálam volt, s általadta szíves soraidat. Kérdezed, ha rólad még emlékezem-e? – De valld meg, édes öregem, hogy midőn e kérdést tevéd, vagy éppen semmit nem gondoltál, vagy legalább nem azt, amit szavaid mondanak, mert Te azt jól tudod, hogy én Téged legalábbis úgy szeretlek, mint Te engem, s tudod azt is, hogy ép elmével mi egymásról megfejtkezni soha nem fogunk. Pörölnének tehát Veled furcsa kérdésedért, elmondhatnám, hogy éltem legszebb nyeresége a Te barátságod, magyarázthatnám, hogy olyan barátság, mint a miénk, melyet nem mellékes tekintetek, nem is magános érdekeink egyformasága, hanem keble-

²¹ „Szala ellen szollának Andrásí és Péchi. Nekik feleltem; ’s ezen feleletben, a’ két ellenkezőt érdemes követeknek, Deákot pedig és Somsicsot Szalai társunknak, Somogyi barátunknak neveztem. Ez szemet szurt; ’s Péchi controvertálta; ’s felíratta magát. De ma a’ sor rá nem jött. (Deák mindjárt utána íratta magát.) Holnap talán szollani fognak.” KÖLCSEY Ferenc, *Országgyűlési naponkénti jegyzések*, sajtó alá rendezte PAJKOSSY Gábor, Bp., 2002, 66.

²² Kölcsey Kende Zsigmondnak, Pozsony, 1834. június 29. = KendeLev. 139.

²³ ZSILINSZKY Mihály, *Novák Antal életéhez*, A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténeti Társulat Évkönyve, 1884/1885, XI. kötet, Békés-Gyula, 1886, 95.

ink rokon érzése kötött, legalábbis három századdal tovább tart az örökkévalóságnál, de azért sem szólok mindezekről; miért kérdeztél olyant, amit úgyis tudsz.”²⁴

Kölcsey rendkívüli népszerűségnek örvendett az ifjabb nemzedék körében. Ismertségét itt is írói tevékenysége alapozta meg: a Pozsonyban jurátusként vagy valamely követ kancellistájaként jelenlévő fiatalok még az ország különböző tanintézeteiben működő olvasóköri körökben és irodalmi társaságokban ismerkedtek meg Kölcsey nevével. A szatmári követet rendszeresen látogatta pozsonyi szállásán Szemere Bertalan, Pulszky Ferenc, Terray Károly, Ormós Zsigmond, Vukovics Sebő. Figyelemre méltó, hogy a Kölcseyvel való személyes ismeretség több, 1848-ban majd alapvető szerepet játszó fiatalember számára vált meghatározó élménnyé. Az eddig felsoroltakon kívül feltétlenül meg kell említeni az 1831 ősztől Kölcseynél joggyakorlaton lévő Szalay Lászlót, vagy éppen a fiatal báró Eötvös Józsefet. Bár az 1834 nyarán megalakult Társalkodási Egylettel több ellenzéki követ – Balogh János, Beöthy Ödön, Deák Ferenc – is kapcsolatot tartott, és támogatta annak tevékenységét, Kölcsey személyét azonban különleges tisztelet övezte, s ezt az ifjak igyekeztek demonstratív módon kifejezésre is juttatni: Kliegl Józseffel elkészítették a követ arcképét, lemondásának hírére kalapjukra gyászfátyolt helyeztek, a követi tisztéről lelkiismereti okokból lemondott Kölcseyt az országgyűlési teremben hangos éljennel fogadták, Pozsonyból való távozásakor pedig „emléklevéllel” fejezték ki megbecsülésüket:²⁵ „Kölcsey lemondásával karaktert mutatott ritkát hazánkban, hazánkban, hol a nagyméltóságú, méltóságos, nagyságos címeket bálványként imádják arisztokratáink, hol ezeknek elnyeréséért készek e jelen s jövő élet üdveit eladni” – írta Ormós Zsigmond.²⁶

Bár a megelőző országgyűléseken is formálódtak ellenzéki csoportok, az 1832/36-os diétán a kezdeti nehézségek ellenére az eddigieknél szervezettebben lépett fel az oppozíció, s ami még fontosabb, változó sikerrel ugyan, de igyekezett a megyékben is megszervezni önmagát. Ezt a kísérletet példázza az is, ami Kölcsey lemondása után történt. Az ellenzék súlyos veszteségként könyvelte el a szatmári követek lemondását: „Szathmár megyének követei Kölcsey és Eötvös, – minthogy ugyan azon balitéleteket, mellyek ellen az egész országgyűlés alatt utasításoknál fogva buzgón hartzoltak, későbbi pótló utasításoknak következtetésében védelmezni kellett volna; – követségekrül lemondottak. Ezen pótolhatatlan veszteséget minden hazafi, – annál inkább mi, kik véle legalább személyes meggyőződésünkbul egy hitvalláson lévén hivatalunknál fogva egy körben dolgoztunk – mélyen érezzük” – írta Zarka János, Vas megyei követ Vörösmarty Mi-

²⁴ Deák Ferenc Kölcsey Ferencnek, Kehida, 1836. július 4. = MOLNÁR András, *Deák Ferenc reformkori leveleiből (1832–1848) = A források bővületében: Ünnepi tanulmányok Katona Tamás 75. születésnapjára*, szerk. HERMANN Róbert, ZAKAR Péter, Szeged, 2007, 306.

²⁵ Kölcsey és az országgyűlési ifjak kapcsolatáról lásd CSORBA Sándor, *Reformkori diákegyesületek Patakon és a társalkodási egyesület Pozsonyban*, Bp., 2000, 106–114; vö. még CSORBA Sándor, *A Kölcsey-arcadások történetéből*, Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis, 7/c, 1977, 8–9.

²⁶ ORMÓS Zsigmond, *Szabadelmű levelek vagy democrat lapdacsok aristokrat görcs ellen*, sajtó alá rendezte BENKŐ Samu, Bukarest, 1976, 189.

hálnak.²⁷ Éppen ezért az ellenzék komoly erőfeszítéseket tett Kölcsey újraválasztása érdekében. Wesselényi már a lemondást követő napon felvetette, hogy a politikust Biharban vagy a Partium-beli Közép-Szolnok megyében kéne országgyűlési követté választani. Kölcsey a bihari jelölést elvállalta, miután a bihari ellenzék már korábban a kormány minden erőfeszítése ellenére visszahívta Ravazdy Istvánt követi tiszteből, a követválasztáson Kölcsey azonban alulmaradt vetélytársával szemben. Ezt követően a Közép-Szolnok megyében történő megválasztás is meghiúsult, mivel az erdélyi országgyűlést 1835 januárjában az uralkodó feloszlatta. Ezután még több megyében, így Békésben, Szabolcsban, Ungban és Zemplénben is felmerült az egykori szatmári követ újraválasztása.²⁸ Békésben például a kormányzat értesülése szerint az ellenzéki nézeteket valló Szombathelyi Antal és Csepicsányi Tamás is felajánlotta lemondását Kölcsey javára.²⁹ Bár ezekből a tervekből nem lett semmi, néhány esetben sikerült elérni, hogy a kormánypárti követek helyére ellenzéki követeket válasszanak: Temesben pl. Császár Sándor helyére Kövér Jánost, Pest megyében pedig Péchy Ferenc helyére Fáy Andrást választották meg. Az említett zempléni követválasztás is végül nyereséget jelentett az oppozíció számára, hiszen 1835 márciusában a kormánypárti Dókus László helyére az ellenzék által támogatott Lónyay Gábort választotta meg a közgyűlés.

Az országgyűlés befejezése után, 1836 decemberében a Szatmár megyei közgyűlésen számos volt ellenzéki országgyűlési követet választottak táblabíróvá: így a Pest megyei Fáy Andrást, a Komárom megyei Pázmándy Dénest, a Sopron megyei Nagy Pált, a tolnai Bezerédj Istvánt, a vasi Zarka Jánost, a zalai Deák Ferencet. Továbbá Palóczy Lászlót Borsodból, Beöthy Ödönt Biharból, Klauzál Gábort Csongrádból, Balogh Jánost és Tarnóczy Kázmért Barsból, Kubinyi Ferencet Nógrádból, Lónyay Gábort Zemplénből és Borsiczky Istvánt Trencsénből. Kölcseyt már ezt megelőzően, 1836 júniusában Zala és Borsod vármegye táblabírájává nevezték ki. A következő évben pedig Sopron, Békés, Vas, Torna, Komárom, majd 1838. április 21-én Tolna közgyűlése is követte a zalai és borsodi példát.³⁰ Ugyanakkor a kormányzat folytatta azt az 1827-től tudatos gyakorlatát, hogy a kormánypárti követek mellett az ellenzékétől eltávolodó politikusokat is magas hivatalokkal és tisztségekkel jutalmazta,³¹ ezt illusztrálja többek között a korábbi országgyűléseken még az oppozícióhoz tartozó Ragályi Tamás,³² vagy éppen Niczky János³³ pályafutása is. Kölcsey esetében ez a megoldás azonban egyetlen pillanatra sem merült

²⁷ Zarka János Vörösmarty Mihályhoz, Pozsony, 1835. január 5. = VÖRÖSMARTY Mihály *Levelezése*, sajtó alá rendezte BRISITS Frigyes, Bp., 1965 (Vörösmarty Mihály Összes Művei, 18), 80.

²⁸ Vö. PAJKOSSY Gábor, *Kölcsey követi lemondásának történetéhez*, Száz, 1996, 1199.

²⁹ Lásd VÖLGYESI Orsolya, *Királyi biztosi vizsgálat Békés megyében (1835)*, Aetas, 1999, 1–2. sz., 30–31.

³⁰ TAKÁCS Péter, *Kölcsey táblabíróságai* = CSORBA Sándor, TAKÁCS Péter, *Kölcsey és Szatmár megye: Tanulmányok és források Kölcsey Ferenc Szatmár megyei életéhez és tevékenységéhez*, Nyíregyháza, 1988, 83–90.

³¹ Lásd a Somogy megyei Somssich Pongrác, a Pozsony megyei Bartal György, a Bars megyei Platthy Mihály és a Bihar megyei Sombory Imre példáját.

³² 1836-tól a Királyi Tábla ülnöke, 1837-től alnádor, 1841-től a Hétszemélyes Tábla bírása.

³³ Lemondását követően, 1834 novemberétől a Királyi Tábla bírása, 1837-től alországbíró, 1840-től a Hétszemélyes Tábla bírása.

fel, a kormányzat mindent megtett azért, hogy Szatmár megye első követét Pozsonyból eltávolítsa, s újraválasztását megakadályozza. Mindezek mellett Reviczky Ádám kancellár komoly erőfeszítéseket tett 1835-ben azért is, hogy meghiúsítsa a „demagóg Kölcsey” akadémiai titkárrá történő megválasztását.³⁴

Kölcsey „homo novus”-ként sikeresen integrálódott tehát az országgyűlési követek sajátos világába, különösen pedig az ellenzéki elveket valló képviselők csoportjába. Egyfajta sajátos különállást azonban megőrzött: az üzenet- és feliratjavaslatok megfogalmazásakor igyekezett olyan stiláris, nyelvi szempontokat is érvényesíteni, amelyekkel nemegyszer kivívta követtársainak ellenállását is.³⁵ Ennek egyik legszembetűnőbb terepe az úrbéri törvénycikkeket magyarra fordító küldöttség tevékenysége volt. Kölcsey a bizottság tagjaként több új magyar szó használatát is kezdeményezte a készülő törvényszövegben, ami ellenkezést váltott ki a deputációban.³⁶ Az 1833. július 6-i kerületi ülésen az úrbéri tervezet vizsgálatakor pl. a többség a „jog” szót a „jus”-ra cserélte ki, s a titkos jelentés szerint – nyilvánvalóan Kölcseynek címezve – azt is kijelentették: itt az akadémia nem gyakorolhat befolyást.³⁷ Az 1833. március 10-i kerületi ülésen a magyar nyelv ügyében készített üzenet vitája alkalmával Kölcsey finoman, de határozottan utasította vissza a grammatikai jellegű megjegyzéseket, mondván, ő a Tudós Társaság által megfogalmazott normákat képviseli, amennyiben a kifogások megállnák a helyüket, az egész testület nevében kellene szégyenkeznie.³⁸

³⁴ Lásd erről PAJKOSSY, *i. m.* (1996), 1191–1209.

³⁵ Az ötödik vallásügyi üzenet utolsó bekezdéséből Kölcsey kihagyni javasolta a következő szakaszt „az állandó egyetértés szép virányai közt csirázdo visszázkodás’ magvát zsenyéjében elfojtani” (*Felső Ferenz ausztriai császár, Magyar és Cseh Ország koronás királyától Po’sony szabad királyi várossába 1832-ik esztendőben, karácson havának 16-ik napjára rendeltetett Magyar Ország gyűlésének írásai*, Po’sony, 1832/33, I, 243.) A többség azonban nem támogatta a felvetést. (Lásd MOL, Privatbibl., Cseremiszy Miklós 1833. június 8-i jelentését.)

³⁶ Lásd MOL, Privatbibl., Cseremiszy Miklós 1833. június 28-i jelentését.

³⁷ Lásd MOL, Privatbibl., Cseremiszy Miklós 1833. július 6-i jelentését.

³⁸ Lásd MOL, Bécsi levéltárból kiszolgáltatott iratok, Hungarica aus der Privatbibliothek S. M. Franz I., 93. téka, az 1833. március 10-i kerületi ülésről készített jelentések.